

El Gènere i la despolitització del feminisme

El gènere és una categoria d'anàlisi feminista que ha eixamplat els límits de l'objectivitat en les ciències socials però, com a reacció, durant els últims anys s'està manejant, tant en àmbits acadèmics com polítics, la noció de gènere desvinculada del feminisme, malgrat que aquest concepte sorgeix com un instrument d'anàlisi de la teoria feminista.

Rosa Cobo

Professora de Sociologia i directora del màster sobre gènere i polítiques d'igualtat de la Universidad d'A Coruña.

El paradigma feminista

En el cas del feminisme, com en el de totes les teories crítiques (i el feminisme és sobretot un pensament crític), els conceptes no només il·luminen i expliquen la realitat social, sinó que també polititzen i transformen aquesta realitat. Com diu la Celia Amorós, en el feminisme, conceptualitzar és polititzar. L'eficàcia dels conceptes s'origina en la seva capacitat d'oferir informació de la realitat que s'anomena. Per això, per comprendre adequadament el concepte de gènere cal destacar que al darrere d'aquesta categoria hi ha un referent social: el de les dones com a col·lectiu. La meitat de la humanitat forma part d'un col·lectiu amb problemes crònics d'exclusió, explotació econòmica i subordinació social. Per tant, mentre aquesta realitat subsisteixi, i sembla que està creixent en una gran part del planeta, la noció de gènere seguirà sent rendible per a les dones.

La teoria feminista, en els seus tres segles d'història, s'ha configurat com un marc d'interpretació de la realitat que visibilitza el gènere com una estructura de poder. Celia Amorós ho explica així: "En aquest sentit, es pot dir que la teoria feminista constitueix un paradigma, un marc interpretatiu que determina la visibilitat i la constitució com a fets rellevants de fenòmens que no són pertinents ni significatius des d'altres orientacions de l'atenció". Què significa aquesta afirmació? Els paradigmes i marcs d'interpretació de la realitat són models conceptuals que apliquen una mirada intel·lectual específica sobre la societat i utilitzen certs conceptes (gènere, patriarcat, androcentrisme, etc.) per tal d'il·luminar algunes dimensions de la realitat que no es poden identificar des d'altres marcs interpretatius de la realitat social. Així doncs, la teoria feminista posa al descobert totes aquelles estructures i mecanismes ideològics que reproduïxen la discriminació o exclusió de les dones dels diferents àmbits de la societat.

De la mateixa manera que el marxisme va posar de manifest l'existència de classes socials amb interessos divergents i va identificar analíticament algunes estructures socials i entramats institucionals inherents al capitalisme, realitats que després va traduir a conceptes (classe social o plusvàlua), el feminisme ha desenvolupat una mirada intel·lectual i política sobre determinades dimensions de la realitat que altres teories no havien estat capaces de realitzar. Per exemple, els conceptes de violència de gènere o el d'assetjament sexual, entre d'altres, han estat identificats conceptualment pel feminisme. En definitiva, el que aquest

marc d'interpretació de la realitat posa de manifest és l'existència d'un sistema social en el qual els barons ocupen una posició hegemònica en tots els àmbits de la societat.

El feminisme utilitza el gènere com un paràmetre científic que s'ha configurat en aquests últims trenta anys, com una variable d'anàlisi que eixampla els límits de l'objectivitat científica. La irrupció d'aquesta variable en les ciències socials ha provocat canvis que ja semblen irreversibles. Tot i així, el canvi fonamental que ha introduït té a veure amb la identificació entre coneixement masculí i civilització, en el sentit que el coneixement produït pels barons gairebé en exclusiva, s'ha percebut com un coneixement objectiu i no esbiaixat, com l'expressió de la nostra civilització. El feminisme, en la seva dimensió de tradició intel·lectual, ha

La substitució indiscriminada de feminisme per gènere produeix efectes no desitjats per a les dones perquè despolititza el feminisme al buidar-lo del seu contingut crític més profund

mostrat que el coneixement està *situat* històricament i que quan un col·lectiu social està absent com a subjecte i com a objecte de la investigació, a aquest coneixement li falta objectivitat científica i li sobra mistificació. La introducció de l'enfocament feminista a les ciències socials ha tingut com a conseqüència la crisi dels seus paradigmes i la redefinició de moltes de les seves categories.

Avui en dia és pràcticament impensable, a les universitats europees i a les americanes, sostreure's a l'anàlisi de gènere en les ciències socials. L'absència de les dones en els processos intel·lectuals, el lloc perifèric que se'ls col·loca com a objectes d'investigació quan no estan absents, o l'assignació de les seves tasques tradicionals com a trets immutables d'una ontologia aliena a la història, han estat els significats que han nodrit les ciències socials quan s'han referit a les dones. Per això, no estranya gens que en estudis i investigacions recents no només s'introdueixi el gènere com una categoria irrefutable, sinó que també es revisin "els criteris interpretatius del passat per donar testimoni que les absències de paràmetres de gènere fan que un coneixement

Nairobi - FCONGD

sigui menys fiable o simplement invàlid" (en Cirillo, 2005: 43).

La despolitització del feminisme

En els últims anys, des de determinades institucions internacionals (Banc Mundial, Banc Interamericà de Desenvolupament, agències de les Nacions Unides, entre altres), i des d'algunes institucions governamentals, s'ha estès el terme 'gènere' com a sinònim de dones, de manera que a mesura que aquest terme adquireix més popularitat, amb la mateixa rapidesa i intensitat perd visibilitat el vocable feminisme.

El problema sorgeix quan una categoria com la de gènere, encunyada com una eina feminista amb l'objecte de fer visible una estructura de dominació, s'intenta substituir pel propi paradigma feminista del qual forma part. El problema sorgeix quan se substitueix el tot per la part. I això no és un error metodològic, sinó polític; més aviat una qüestió de

Quan col·lectius humans significatius adquireixen consciència política crítica sobre les dominacions de les quals són objecte, s'estan donant a si mateixos la possibilitat de destruir-les

metonímia política, ja que la substitució indiscriminada de feminisme per gènere produeix efectes no desitjats per a les dones perquè despolititza el feminisme al buidar-lo del seu contingut crític més profund. I la despolitització del feminisme afebleix les dones com a subjecte polític col·lectiu amb els conseqüents efectes de pèrdua d'influència política i de capacitat de transformació social. En aquest cas, el gènere es converteix en un eufemisme per fer invisible un marc d'interpretació de la realitat que ens mostra la societat en clau de sistema de dominació.

No es tracta d'una operació ideològica innocent, ja que té la intencionalitat de desvincular la història de les lluites feministes de les accions polítiques actuals impulsades per dones; sinó d'una operació àmpliament repetida en aquesta

època marcada per les polítiques neoliberals i patriarcals a escala gairebé planetària, que consisteix a sostreure als grups oprimits la seva memòria històrica. Així perden, al mateix temps, eficàcia i legitimitat política.

La globalització neoliberal intenta reprimir, amb totes les armes ideològiques que té al seu abast, que grans sectors de població contemplin les societats en clau de sistemes de domini, ja que si analitzem la desigualtat de gènere en el context d'un sistema de dominació patriarcal, amb les mateixes eines conceptuals podem contemplar la desigualtat econòmica com un sistema de dominació econòmica capitalista. I quan col·lectius humans significatius adquireixen consciència política crítica sobre les dominacions de les quals són objecte, s'estan donant a si mateixos la possibilitat de destruir-les. En aquest sentit, el feminisme aporta un marc polític d'interpretació de la societat com a dominació. I la ideologia neoliberal prefereix atribuir el desenvolupament social a mecanismes de racionalitat no intencional i diposita en l'economia capitalista els nuclis bàsics de racionalitat que fan possible el desenvolupament de les nostres societats. És per això que és necessari esborrar del mapa polític el feminisme i altres ideologies transformadores de la societat. D'aquesta manera, el neoliberalisme i el patriarcat ens introdueixen al regne dels eufemismes, substituint, per exemple, feminisme per gènere o igualtat per equitat.

I aquesta desvinculació entre gènere i feminisme amaga la pèrdua de la nostra memòria històrica, una història plena d'opressió, però també de lluites polítiques. La memòria històrica és un instrument necessari en la construcció d'una subjectivitat política que tingui com a finalitat la irracionalització del sistema de domini patriarcal. La pèrdua del nostre passat ens introdueix al món de l'amnèsia política, que és com dir que ens priva de la brúixola per trobar els camins de l'estratègia política transformadora.

El passat proporciona legitimitat a les nostres pràctiques polítiques, tal com diu Amelia Valcárcel, ens evita ser permanentment novingudes. I no només això, també ens treu del món de la improvisació i ens introdueix en el de l'eficàcia. I és que la memòria històrica feminista és una amenaça per a l'hegemonia masculina perquè rearma ideològicament les dones i introdueix a la vida pública i política un principi permanent de sospita sobre la distribució de recursos i l'apropiació del poder per part dels barons. La història sempre dona legitimitat a qui té un passat polític tan bo en termes morals i polítics com el té el feminisme. I és que el feminisme és el moviment social de la modernitat que més ha eixamplat els drets civils, polítics i socials de la humanitat.

+biblio

AMORÓS, Celia (1998)

"El punto de vista feminista como crítica", en Carmen Bernabé (Dir.), *Cambio de paradigma, género y eclesiología*, Verbo Divino, Navarra.

CIRILLO, Lidia (2005)

"Virtualidades pedagógicas del feminismo para la izquierda", en *Revista Internacional de Filosofía Política* (UNED-Madrid/UAM-México), nº 25, 2005.